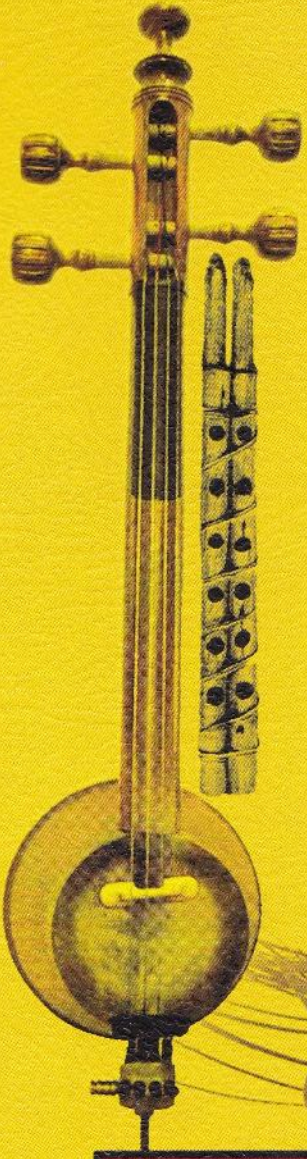

چوٹی و سپر

سور و سوک در موسیقی لرتسان ایلام

کریم منصور
نابید شریفی

نگارش نت :
اردوان منصوری

سرشناسه	: منصورى، کریم، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآور	: چوپى و چمر: سور و سوگ در موسيقى لرستان و ایلام/ کریم منصورى، ناهید شریفى.
مشخصات نشر	: تهران: پنج خط ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهرى	: ۲۱۵ ص.
شابم	: 979-0-802630-52-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: سور و سوگ در موسيقى لرستان و ایلام.
موضوع	: موسيقى محلى ایرانى -- لرستان
موضوع	: Folk music -- Iran -- Lorestan
موضوع	: موسيقى محلى ایرانى -- ایلام
موضوع	: Folk music -- Iran -- Ilam
موضوع	: موسيقى رقص -- ایران -- لرستان
موضوع	: (Dance music -- Iran -- Lorestan (Province
موضوع	: ترانه‌هاى محلى ایرانى -- لرستان -- زمينه و موضوع
موضوع	: Folk songs, Iranian -- Lorestan -- Themes, motives
موضوع	: سوگواری‌ها در هنر
موضوع	: Mourning customs in art
شناسه افزوده	: شریفى، ناهید، ۱۳۲۰-
رده بندى کنگره	: ۱۳۹۷ ج۹/م۸/۱۸۲۰ M
رده بندى دیوبى	: ۷۸۹/۹۵۴
شماره کتابشناسى ملی	: ۵۳۶۱۶۰۰

انتشارات پنج خط

چوپى و چمر

سور و سوگ در موسيقى لرستان و ایلام

کریم منصورى، ناهید شریفى

نت نویسى: اردوان منصورى

ناشر: پنج خط

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

چاپ و صحافى: خانه چاپ ایران

تیراژ: ۱۰۰ جلد

شابم: ۹-۵۲-۸۰۲۶۳۰-۰۸۰۲۶۳۰-۰۹۷۹

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ تومان

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۰۷۶۶۳

WWW.HMC10.COM

دفتر فروش: نشر پنج خط، ۶۶۴۰۷۶۶۳ و موسسه فرهنگى هنرى هزار آواى مهر، تلفن: ۰۹۱۸۸۴۳۹۱۰۴

حق چاپ برای نویسنده محفوظ می‌باشد.

این اثر با حمایت موسسه فرهنگى هنرى «هزار آواى مهر» و کانون مردم‌نهاد «مهرآفرین نوروز» منتشر گردید.

بخش اول

- ۱۱..... پیش سخن
- ۱۴..... گذری بر روزگار موسیقی ایرانی
- ۱۸..... پیدایش سازهای موسیقی
- ۲۰..... تمدن سومری و آکدی یا تمدن قدیم کلدی
- ۲۳..... انتشار تمدن و موسیقی یونانی پس از فتوحات اسکندر
- ۲۴..... کهن‌ترین آثار شعر و موسیقی نژاد آریا
- ۲۵..... ساسانیان و شعر و موسیقی
- ۲۶..... موسیقی دانان و رامشگران عصر ساسانی
- ۲۷..... سازهای موسیقی در دوره ساسانی
- ۲۷..... موسیقی ایران پس از اسلام
- ۲۹..... جلوه‌های موسیقی ساسانی در میان عرب زبانان
- ۲۹..... شعر و موسیقی در دوره عباسیان
- ۳۰..... هجوم قوم مغول و دگرگونی اوضاع ایران، شروع انحطاط علمی و ادبی و هنری
- ۳۲..... نگرشی کوتاه به موسیقی ایران از دوره اسلامی تا تشکیل دولت صفویه
- ۳۴..... موسیقی در دوره صفویه
- ۳۸..... پیشینه موسیقی درمانی در ایران
- ۴۱..... دین و موسیقی
- ۴۵..... جمع‌آوری آواها و نواهای بومی و محلی
- ۴۶..... شیوه‌های گردآوری آواها
- ۵۱..... چه چیزهایی را باید گردآوری کنیم
- ۵۳..... ضرب آهنگ ترانه‌ها

بخش دوم

- ۵۴..... آواهای پشتکوه و پیشکوه
- ۵۶..... نقش باورها در موسیقی زاگرس‌نشینان
- ۵۹..... پیوند شعر و موسیقی آوازی
- ۶۰..... آوانویسی کلام و اشعار موسیقی آوازی
- ۶۵..... ساختار آوایی در ترانه‌های مناطق سردسیری و گرمسیری زاگرس
- کلیاتی در تاریخ و جغرافیای لرستان و ایلام**
- ۷۲..... لرستان
- ۷۳..... ایلام
- ۷۴..... دل‌مویه‌ها و غم‌نامه‌ها در موسیقی لرستان

۷۵	طرز
۷۶	پاوه موری
۷۹	سحری و یاری
۸۱	جنگه را
۸۲	قطار
۸۳	موگه
۸۵	مور

آواهای سوگ

۹۲	پاکتلی
۹۲	مور پاکتلی
۹۲	شیونی
۹۴	رارا
۱۰۵	شادیانه‌های سازی در لرستان
۱۰۹	رقص چوب‌بازی
۱۱۰	دوپا
۱۱۸	سه‌پا
۱۲۴	سنگین سماع
۱۳۴	آوشاری
۱۳۶	فتایی
۱۳۷	سیت بیارم «هیوله»
۱۴۵	آمان گل
۱۴۹	موسیقی در آیین چویی و چمر استان ایلام
۱۵۱	سازهای بومی موسیقی مناطق ایلام
۱۵۲	ترانه‌های کودکانه

شادیانه‌های آوازی

۱۵۴	سیت بیارم
۱۵۹	عروس برو
۱۶۲	مقایسه سیت بیارم لرستان با ایلام

شادیانه‌های سازی در استان ایلام

۱۶۴	سوارهاو
۱۶۵	چی
۱۶۷	سه‌جا
۱۶۹	فتاپاشایی

۱۷۱ سنگین سماع
۱۷۳ مقایسه سنگین سماع لرستان و ایلام
۱۷۴ فتایی
۱۷۶ پا ده پشت پا
۱۷۷ اوشاری
۱۷۸ سه پا
۱۸۱ شانہ شکی
۱۸۲ هل پر گه
۱۸۳ مقام سوارهاو
۱۸۶ بوی جمان
۱۸۸ روله کم

شاد یانه های آمیخته با طنز

۱۸۹ هه کر نو
۱۹۰ قاسم آبادی

حزن و اندوه در موسیقی استان ایلام

۱۹۳ خریوی چر
۱۹۶ چمری
۲۰۰ مور
۲۰۳ چاینه
۲۰۶ رارا
۲۰۸ چوب بازی
۲۱۰ کتاب نامه

تمدن سومری واکدی یا تمدن قدیم کلد

حفاری‌هایی که از اواخر سده‌ی نوزدهم به بعد در سرزمین سومری‌ها و شهر «اور» (Uruk) شد و آماری که به دست آمد، نشان داد که سومری‌ها دارای تمدنی کهن بوده‌اند. از تمدن کلد، که بعد به بابل معروف شد. اسباب و آلات موسیقی که در حفاری‌های سرزمین کلد و شهر «اور» کشف شده تا حدودی سابقه و ریشه موسیقی آسیا به ویژه مردم آسیای غربی را روشن کرده‌است. در داخل آرامگاه یکی از پادشاهان سومری نقش برجسته‌ای است که یک نوازنده‌ی چنگ و زنی را در حال رقص نشان می‌دهد، نیز در کاوش‌های انجام یافته در «اور» دو ستون کشف شده که بر آن آهنگ موسیقی نقر شده‌است. از خرابه‌های شهر «اور» اسباب بادی موسیقی نیز به دست آمده‌است که از چوب و فلز ساخته شده و می‌توان با آن‌ها بعضی آهنگ‌های متداول امروزی را اجرا کرد. از نقش و نگارهای به دست آمده می‌توان گفت موسیقی سومری شامل نیایش نسبت به خدایان و فرشتگان محافظ آنان و شکوائیه و مرثیه بوده است، زیرا مذهب کلدانیان مذهبی بوده که مبنای آن بر منفعت قرار داشته، و مردم خدایان یا فرشتگانی را می‌پرستیدند که آنان را در پناه خود می‌گرفته‌اند؛ ضمناً در جستجوی پی بردن به آینده‌ی خود بودند تا خود را از شر شیاطین حفظ کنند. (حسن مشحون...)

سومری‌ها برای خدایان خود سرودهایی داشتند و نیز برای ویرانی یکی از شهرهای خود آهنگی ساخته بودند که با طبل و چنگ و نی اجرا می‌شده‌است. مجسمه‌ای از یکی از پادشاهان سومری پیدا شده که در حال نشسته نقش معبدی را که برای خداوند ساخته بر روی زانو گذاشته‌است، و با خدای خود راز نیاز می‌کند، برکتیبه‌ای نیز نوشته شده که چون معبد را افتتاح کردند، باهفت روز و هفت شب جشن گرفتند. تمدن سومری‌ها وجانشینان آنان، بابلی‌ها، در همه شئون تمدن سایر ملل دور و نزدیک از جمله در موسیقی آنان رخنه کرده است. از جمله سومری‌ها با دریانوردی در سواحل مدیترانه با مصر ارتباط پیدا کرده‌اند و تمدن آنان از مصر گذشته به رومی‌ها رسیده است.

بابل در زمان حمورابی به اوج وسعت و ترقی خود رسید، صنایع و هنر مورد توجه قرار گرفت و به واسطه رونق تجارت و قرار داشتن بر سر راه‌های بازرگانی دارای تجمل و ثروت فراوان شد و همه جا معروف گشت و تجمل پرستی و عیش و سرور عمومیت پیدا کرد. یکی از مورخین مشهور یونانی گوید: «یکی از اشراف بابل مجلس جشنی برپا ساخت که در آن صد و پنجاه زن خواننده و نوازنده شرکت داشتند در این بزم، برخی «نی» و برخی «نی مضاعف» بعضی «چنگ» و بقیه «قانون» می‌نواختند». موسیقی رونق گرفت و راه تکامل پیمود، کلدانیان موسیقی دینی و درمانی داشتند. از آثار بدست آمده در حفاری‌ها و تحقیقات دانشمندان معلوم گردیده که سازهای موسیقی این دوره: «بادی»، «زهی» و «ضربی» بوده‌است؛ مانند: «نی» و «فلوت» و «شپیور» و «عود» و «طبل» و مانند این‌ها، از جمله نی مضاعف یا چهار سوراخ و فلوت با

هفت سوراخ که از ۳۰۰۰ سال قبل باقی مانده است. عوده‌هایی با سه زه داشته‌اند و طبل‌های آنان بزرگ و چون جعبه بوده است. کلدانیان برای سیارگان اشعار مذهبی داشتند و پزشکان آنان پیش از شروع به مداوا آهنگ مقدس می‌سرودند. از آثار مکشوفه معلوم می‌شود رقص هم در میان آنها متداول بوده است. مصری‌ها در شش هزار سال قبل در فنون مختلف مهارت داشتند؛ از جمله در موسیقی با اوزان و فواصل آشنا بودند و آلات و اسباب متعدد و متنوع موسیقی از قبیل چنگ، نی مضاعف، عود، اقسام فلوت، سیتار و اقسام طبل داشتند. ساز آرگ را هم بعدها از یونانیان گرفتند. عود آنان دارای ۳ یا ۴ وتر بوده و سیتار ۵ تا ۱۸ وتر داشته است. در حدود ۵۰ فلوت، نیز نی‌های چوبی و فلزی به طول ۲۵ تا ۹۵ سانتی متر از چهار هزار سال قبل از آنان به جا مانده است. چنگ، ساز اصلی و ملی آنان محسوب می‌شده، چنگ‌های کوچک ۳ تا ۴ وتر و چنگ‌های بزرگ که آن را در حالت ایستاده می‌نواختند، ۸ تا ۲۰ وتر داشته‌است. موسیقی دسته جمعی بین آنان معمول بوده است، دسته‌های خواننده و نوازنده داشتند که در مجالس جشن شرکت می‌کردند. در جشن‌های عمومی، نزدیک معابد اجتماع کرده به خواندن و زدن و رقصیدن مشغول می‌شدند. «هرودت»، مورخ یونانی، از نوازندگانی در مصر یاد می‌کند که در قایق نشسته و در مسیر رود نیل نوازندگی می‌کردند. مصری‌ها بیش از مردم دیگر پای‌بند امور مذهبی بودند و همه آثار طبیعت را اعم از خوب و بد می‌پرستیدند، اما پرستش خورشید بیشتر میان آنان رواج داشت. خدایان متعدد خود را با بدن حیوان و سر انسان مجسم می‌کردند و برای آنها سرودهای مقدس می‌ساختند. سرودهای دینی رسمی به وسیله فرعون یا علمای دینی (کاهنان) اجرا می‌شد. بر روی یکی از اهرام مصر سرودی حجاری شده است که در آن «هاها» یا «ای ای» به کار رفته. در راهپیمایی‌های دینی از موسیقی استفاده می‌کردند. در آثار قدیم مصر نقشی از نوازندگان فلوت و سیتار و دو زن رقصه موجود است. رقص میان مصری‌ها معمول بوده و بر دیوار اهرام و مقابر مصر صحنه‌هایی از رقص دیده می‌شود. مجسمه رقصه‌ای مربوط به پنج هزار سال قبل از میلاد در اطراف اهرام کشف شده است. مصری‌ها جشن‌های بسیاری برپا می‌کردند و چون مذهبی‌ترین اقوام قدیم بودند، جشن‌های مذهبی و مراسم دینی و ساختن سرودهای مقدس میان آنان متداول بوده است، به علاوه متمکنین و ثروتمندان غالباً اوقات خود را در جشن‌ها و شادمانی‌ها صرف می‌کردند.

«عبرانی‌ها» جز کتاب و ادبیات و موسیقی، از هنرهای دیگر مانند حجاری و نقاشی و مجسمه‌سازی بهره‌ای نداشتند و چون پیکر سازی و نقاشی در مذهب آنان تحریم شده بود، ذوق هنری آنان به ادبیات و موسیقی معطوف گردید و شواهد به جا مانده نشان می‌دهد که از موسیقی بهره کافی داشته‌اند. سرودهای قوم عبرانی از نوع شکواییه و مرثیه و سرودهای مذهبی است. یهودیان در زمان اسارت در بابل شکواییه‌هایی سروده بودند، خلاصه‌ی مضمون یکی از آنها چنین است: ما به کنار بابل نشسته‌ایم و

بربط‌های ما به بیدهای ساحل آویخته و بابلی‌ها از ما می‌خواهند که برای آنان سرود بخوانیم. چگونه می‌توان سرودهای مقدس را در سرزمین بیگانگان خواند؟ در اخبار یهود آمده که داود پیامبر با چهار هزار نوازنده به درگاه خدا نیایش می‌کرده‌است. در دربار سلیمان خوانندگان با نواختن آهنگ‌های موسیقی به معبد وارد می‌شدند و ورود آنان را با شیپور اعلام می‌کردند. علاوه بر سرودهای مذهبی که در معابد خوانده می‌شد، سرودهای غیر مذهبی هم معمول بود و دوشیزگان با آهنگ‌های معمولی می‌رقصیدند. (حسن مشحون)

سازها را با آوازا همراهی می‌کردند، بعضی آوازاها به همراهی سازهای زهی اجرا می‌گردید. در جشن‌های مذهبی بیشتر سازهای ضربی مانند سنج و طبل را به کار می‌بردند. اسباب و آلات موسیقی عبرانی‌ها از نوع نی فلزی و چوبی، نی مضاعف، فلوت، طبل، شیپور شاخی و فلزی، سنج، سیتار، چنگ و تری، بربط، سرنا، سنتور، قانون و دیگر اسباب و تری بوده‌است.

یونانیان خدایان متعددی را می‌پرستیدند و آنها را به صورت بشر مجسم می‌کردند. که به جمال الهی تجلی کرده و به نواختن مشغول استو نه فرشته تابع او را که مربی صنایع و ادبیات بودند، «میوز» می‌گفتند و موزیک از نام فرشتگان آمده‌است. یونانیان نخستین ملتی هستند که موسیقی را به صورت یک علم در آورده و آن را به وسیله حروف نوشتند. قواعد موسیقی نخست در فلسفه بیان شد و سپس جزو مباحث علوم ریاضی گردید. فیثاغورث دانشمند یونانی سده ششم پیش از میلاد، بخشی از فواصل موسیقی را حساب کرد و پس از او دانشمندان و ریاضی‌دانان دیگر به تکمیل آن پرداختند. در افسانه‌های کهن یونان از دو موسیقیدان نام برده شده که یکی چنگ می‌نواخته و دیگری ضرب موسیقی را ترتیب داده‌است. یونانیان سرود و آهنگ‌هایی به افتخار آپولون و توصیف عشق و شراب و شادی و عزا و جنگ می‌ساختند. خلاصه مضمون منظومه‌ای کهن خطاب به «آپولون» چنین است: مردم برای شکر نعمت و شادی تو اجتماع کرده، مجلس جشن و سرور و رقص و آواز ترتیب داده‌اند. یونانیان مجالس شادی و جشن‌های خود را با ساز و آواز و پایکوبی ترتیب می‌دادند. شعر و موسیقی در یونان قدیم با هم اجرا می‌شد و سازی که با خواننده همراهی می‌کرد (مانند آنچه در ایران رایج است) همان آهنگ را می‌نواخت و جواب شعر و لحن آواز خوان را می‌داد. مردم اشعار و ترانه‌هایی را که شاعران می‌ساختند به صورت گروهی می‌خواندند و با این ترانه‌ها می‌رقصیدند. اشعار «هومر» با آهنگ خاصی در یونان رایج بود و حالت زیر و بم صدا و رفتن از حالتی به حالت دیگر در موسیقی یونانیان نقش مهمی داشت. شاعران و موسیقیدانان در زمان خاص در معبد خدایان گرد آمده، آثار خود را با شعر و موسیقی اجرا می‌کردند. در یونان آلات و ادوات موسیقی، «بادی» و «زهی» بود. از جمله چنگ و سیتار (که نوعی چنگ بوده) و فلوت‌های کوتاه و بلند و فلوت ۴ سوراخه و سازهای ۳ یا ۴ و تری و گیتار و انواع شیپورهای بلند و خمیده

CHOOPI & CHMAR

رقص، شعر و موسیقی همزاد بشرند و انسان از زمانی که پا به عرصه وجود گذاشت و در آغوش طبیعت بدون قید و بند و بطور آزاد مانند حیوانات در ظلمت و جهل و نادانی زندگی می‌کرد، دارای احساسات و عواطف و واجد تأثرات و حالات نفسانی مانند بیم و امید، غم و شادی، میل و نفرت و سایر کیفیات درونی و در دوران زندگانی نیز پیوسته محکوم عواطف و احساسات خود بوده است.

شعر و موسیقی زاده‌ی مادر عواطف و احساسات‌اند؛ همان معلمی که خنده و گریه و شاعری را به بشر آموخته، رامشگری را نیز به او یاد داده است. بشر در دبستان طبیعت از عشوه و ناز و الحان پرندگان خوش‌آواز و وزیدن باد بهاری تا طراوت نهالان کوه و دشت به یادگیری پرداخته است.

